

L'opinió

Jordi Sancho Parra
Historiador i investigador

El fons notarial que custodia l'ACBEB és riquíssim, proteic i perllongat, tant en temps com en espai. Per espai de poc més de 600 anys -els documents conservats van del segle XIV a fa 100 anys-, el fons recull amb l'exhaustivitat possible -a causa de les mancances bèl·liques, especialment- la tasca d'escrivania de molts de pobles del Baix Ebre i el Montsià, més parcialment de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, i fins i tot d'algun poble del Maestrat castellonenc. El fons, inventariat molt acuradament, és consultable a través dels noms i a través de les dates extremes.

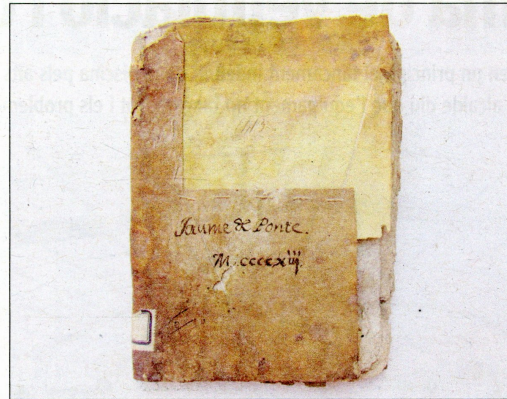
Esta inesgotable font ens serveix als historiadors com a matèria primera per a investigacions de tota mena. L'escrupolositat i el detall dels notaris permet reconstruir propietats, famílies, entramats urbans i rurals i, fins i tot, la història climatològica i social més corrent, especialment en època moderna. I constitueix, absolutament, punt de partida per a les recerques de molts dels que hem passat per l'Arxiu.

Els fets

Un dels fons documentals més cabdals dipositats a l'Arxiu és el notarial. Estem parlant de més de 3500 volums que van des de 1348 fins al 1922 (data en la qual ja poden ser consultables, atès que han de passar 100 per adquirir el caràcter públic). Encara que no s'hagen conservat els protocols notarials anteriors, sabem de l'existència de la institució notarial a Tortosa ja al segle XIII i que va tenir una notable activitat des de la baixa edat mitjana fins als nostres dies. El 1866 es va crear el districte notarial de Tortosa, tot aplegant poblacions de les comarques del Baix Ebre i Montsià. Evolutivament, algunes notaries s'han anat creant i d'altres s'han anat amortitzant. Avui, el districte notarial de Tortosa es compon, a més de les notaries de Tortosa, de les d'Alcanar, l'Ametlla de Mar, Amposta, Deltebre, Gandesa, la Ràpita, Santa Bàrbara, la Sénia, Ulldedeona i Xerta.

Durant la guerra civil, a fi de salvaguardar esta documentació se la va traslladar a diferents llocs de recerca: primer al monestir de Poblet i després al de Pedralbes. El 1939 el notari Josep Maria Tuñí, com a notari arxiver, va poder recu-

parar la part més moderna (des de 1830 en endavant), però la més antiga no va retornar, sinó que es va dipositar a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona. Des dels anys 1940, reiteradament, es va reclamar el seu retorn, però no serà fins al 17 de setembre de 2003 quan les 1639 caixes pertanyents exclusivament a la ciutat de Tortosa van ser ingressades a l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre. Prèviament, però, el 1998, ja havien ingressat els protocols del segle XIX i que es trobaven

en unes dependències del mateix Ajuntament.

Certament, el transcurs dels anys i les més variades vicissituds han afectat de forma desigual els diferents volums, amb problemes de fongs, humitat o destrucció a causa de la tinta, i és per això que es fa un seguiment i es practiquen les mesures correctives i de restauració a fi de protegir-los. D'altra banda, també, es duu a terme una digitalització sistemàtica a fi de facilitar la consulta i evitar la manipulació. A la

web familyserch.org es troben penjats un total de 295 llibres notarials. A la nostra web (Arxiu comarcal del Baix Ebre), en la secció d'arxius en línia tenim l'inventari del fons notarial, a on pròximament penjarem també les imatges dels índexs de les diferents escriptures, compreses entre 1830 i 1922. D'esta manera podrem esbrinar amb més facilitat els noms implicats, fet que ens permetrà afrontar la recerca molt millor.

Tot i que la majoria dels protocols notarials, que no dixer de ser registres de les escriptures que el notari dona fe, contenen l'ampli ventall de tipologia coneguda dins del mateix volum: compravendes, debitoris, testaments, inventaris de béns, capítols matrimonials, etc., també hi ha alguns llibres de temàtica específica. Durant molts anys els llibres notarials no van ser motiu de font històrica per part dels investigadors, però ara ja fa uns quants decennis que s'ha vist la gran importància que tenen perquè ens mostren una visió molt detallada de la societat en una pluralitat d'aspectes, d'aquí que siga, en estos moments el fons documental més consultat.

El detall

Quan pensem en la documentació notarial, instintivament, pensem amb documentació eixuta, transcendent i oficial que ens dona testimoniatge i garantia d'un seguit d'activitats d'intercanvi social. I és així, però també és cert que en els llibres antics, a vegades el notari es prenien la llicència de fer algun dibuix marginal (artístic, caricaturesc o, fins i tot, eròtic) per al seu propi goig, així com qualsevol altre tipus d'anotacions desvinculades de l'objectiu prefixat d'este tipus de documentació. En el cas de Tortosa, trobem en algun protocol, més enllà de dibuixos, per exemple, de moixons, algunes joies. És el cas del fragment més antic escrit en català, i en qualsevol llengua ibèrica, del relat fabulós conegut com la carta del Prestje Joan que va circular per tota Europa des de mitjan segle XII, i que va esdevenir durant molt de temps un referent llegendari molt popular. En este text, que ens transcriu el notari Jaume Despont el 1384, ens parla d'un país imaginari a l'Extrem Orient habitat per éssers fantàstics tant animals com humans (unicorns, gegants, dones barbudes, homes d'un gran peu que usaven de para-sol o de grans orelles) i que complementa amb tota mena de detalls d'un govern i d'una societat utòpica, on no hi ha pobresa i a on no existeixen ni els roboratoris ni les calumnies.

L'interès

Com hem dit, les escriptures relacionades en els llibres notarials són una font històrica de primer nivell, quasi podríem dir imprescindible per a molts estudis sobre les societats que ens han precedit. Qualsevol genealogista o afeccionat que vulga resseguir les seues línies familiars té, amb esta documentació el millor camí, per exemple, gràcies a la informació recollida en els testaments, o bé també amb els capítols matrimonials, una pràctica abans molt emprada. Moltes peces artístiques han pogut estar contextualitzades gràcies als contractes recollits en les escriptures notarials a on s'establien les clàusules de contractació entre el promotor i l'artista. El seguiment del patrimoni immoble abans que aparegués el registre de la propietat cal resseguir-lo a partir dels protocols notarials. Una altra informació que s'hi pot recollir i que ens mostra la realitat de cada moment són els inventaris de béns, gràcies als quals sabem les eines, mobles, robes, objectes artístics i llibres que tenien els nostres avantpassats. També la pràctica de l'esclavatge, del comerç, de la navegació i un llarg etc. Pensem que al notari s'hi va i s'hi anava, tant ara com abans, com a garantia legal de qualsevol acció social de forma molt sovintejada, per tant, és una de les possibilitats més clares d'atansar-nos al nostre passat quotidià.

